

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

NUVELE

Prefață de
Ion Bogdan Lefter
Fișă biobibliografică de
Lucian Pricop

EDITURA LIVIU REBREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Nuvele/Liviu Rebreanu; pref. de Ion Bogdan Lefter; fișă
biobibliografică de Lucian Pricop – Ed. a 4-a – București: Editura
Liviu Rebreanu, 2023

ISBN 978-973-1898-87-2

I. Lefter, Bogdan (pref.)

II. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1-32

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Proza scurtă a lui Rebreanu: lecția varietății</i> (Ion Bogdan Lefter) ..	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	41
<i>Notă asupra ediției</i>	43

NUVELE

Glasul inimii	47
Răfuiala	53
Proștii	66
Culcușul	74
Golanii	88
Dintele	102
Nevasta	119
Ocrotitorul	126
Mărturisire	146
Strănutarea	149
Vrăjmașii	154
Cearta	157
Idilă de la țară	162
Cuceritorul	166
Cerșetorul	173
Bibi	179
Norocul	185
A murit o femeie	190

Catastrofa	196
Cântecul lebedei	231
Cuibul visurilor	240
Ițic Ștrul, dezertor	249
Ghinionul	266
Omul mic și oamenii mari	272
La urma urmelor...	279
Cumpăna dreptății	284
Dincolo	300
Cinema	310
Războiul	312
Vremuri războinice	315
O scenă	319
Divorțul	322

PROZA SCURTĂ A LUI REBREANU: LECȚIA VARIETĂȚII¹

Împotriva prejudecăților

Nuvelele lui Rebreanu compun un „continent“ important al – să acceptăm pentru o clipă comparația – „planetei“ care este opera marelui prozator. „Continent“ bogat, cu forme de relief variate și nu rareori atrăgătoare – și totuși unul puțin frecventat. Exploratorii nu se grăbesc să-l bată în lung și-n lat, „hărțile“ pe care le avem sunt aproximative, datând dintr-o epocă mai veche a cartografiei.

Situația se datorează, desigur, unei prejudecăți. În ochii publicului larg și – abia cu o recentă tendință de modificare – și în ai criticii, romanul deține cu mare avans primul loc într-o ierarhie a genurilor și speciilor literaturii, încât nici nu s-a putut pune problema concurenței între *Ion* și *Proștii*, între *Pădurea spânzuraților* și *Ițic Ștrul, dezertor*. Mai mult decât atât: trebuie spus că, în materie de nuvelistică, tocmai Rebreanu e acela care a contribuit decisiv la instituirea unui clișeu dintre cele mai rezistente la noi – acela al nuvelei ca exercițiu de stil în vederea elaborării pânzelor ample, ca „anticameră“ a romanului.

¹ Studiul de față reproduce, într-o formă ușor comprimată, prefața ediției Liviu Rebreanu, *Mărturisire* (nuvele și schițe), Selecție și prefață de Ion Bogdan Lefter, Editura Militară, București, 1986, reluată în Ion Bogdan Lefter, *Doi nuvelisti: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura Paralela 45, Pitești-București-Brașov-Cluj-Napoca, 2001. Referirile la „momentul cultural“, la felul în care sunt privite prozele scurte ale lui Rebreanu și genul însuși rămân valabile... (I.B.L.)

GLASUL INIMII

Spre seară, așa, când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba:

– Hm... Măă... Ce știi tu și cu feciorii tăi?... Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degerată...

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrazilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă. Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trânteste bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcăie voinicește de câteva ori, slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu, întreabă trăgănat, cu glas moale:

– Măi babă!...

– Haba, ghiujule?

– Hm... da' ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?

– Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege...

– Da' oare n-o fi flămând?

– Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grijă la toți...

Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă țicăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipește jăratecul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar, ușor, cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguiat, pitită sub coasta de molifiți din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai proastă, mai tare la cap, și nu prea i se împotriva. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulite reci prin inimă și o podideau lacrimile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blesteme... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amarnic. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urăți...

Era un moșneag sfânt Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrajilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în desișul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciobănoși apăsa povara alor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu „pământezul“, cu „burcușul“, odată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voieșia. Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii, i-au năpustit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii necontenite. Truda și zoala îi mistuiră puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acum sleite de crâncenia vremii. Mîntea începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au spălăcit, i s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aievea, unele întâmplări trăite, parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învăltoarește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir. Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile mărginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

– Hm... Măă... Ce știți voi?... Eu, când eram în oaste, mă!...

Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte. Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și semet, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

– Eram odată, mă, cu domnu' căpitan al nostru... cu domnu' căpitan Carlup... Așa, așa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul, și cât ai bate-n palme, ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu' căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu' ăsta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu' căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi acăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc, până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu' căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică! zice. De-acu' înainte tu ești comandantul companiei!...” Așa, zău, mă... Ia vezi așa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăstie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un vâl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă, îi vin în minte feciorii, și-i e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, ca șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becnici, numai asta să nu i-o fi ticluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase și lăptoase? L-au făcut de răs, l-au făcut de comedie la lume fugind de la oaste.

Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-însul își pusese el toată nedejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab, în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

– Cine-i?

– Eu...

– Care eu?

– Ionică...

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mână vrăjmașă nevăzută. Pe urmă iar întreabă:

– Ai fugit?

– Am venit...

Dintru-ntâi, îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuieră. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, ș-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleostit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră, lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească:

– Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...

Glasul lui, întrerupt din când în când de sughițele bocite ale babei, răsuna duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zăcea neclintit, ca un mort. Iar

după ce isprăvi feciorul, se întoarse către perete și zise aspru, poruncitor:

– Apoi mâine dimineață să te duci înapoi!...

În zori, când căscă ochii, văzu pe baba Firoana, cu ochii înecați în lacrimi, zgândărind la foc, în vatră. Codrea se uită repede împrejur.

– S-a dus? gălgâi răgușit.

– S-a dus.

O fulgerare dureroasă i se înghesui prin inimă, un val rece îl zgudu prin tot corpul. Vru să spuie ceva, dar nu putu scoate niciun glas omenesc. Numai un hropăit lung îi izbucni din adâncul sufletului.

În bezna ființei lui tulburate se petrecu atunci o schimbare mare, nelămurită. Se zbătea cu o droaie de gânduri și nu le putea desluși. Și din frământările astea mute izvorăra deodată doi stropi argintii, care se rostogoliră repede peste cutele feței, la vale. Iar stropii îi ardeau pielea, îi ardeau sufletul.

E cam mult de-atunci. Acum Ionică e însurat... însurat bine, ca și ceilalți șase. Codrea însă a slăbit rău. De-abia mai poate ieși câteodată din bordei. Și-l mănâncă și tusea. Dar sufletul lui e tămăduit. Nicio grijă, nicio supărare nu-l mai necăjește.

În sărbători, când e vremea bună, iese în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucuroși în jurul lui... le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când slujea la împăratul...

– Hm... Măă... Am fost noi odată la manevre, mă, da' departe, tare departe... Am umblat atunci și pe la marginea pământului... Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunțel-mărunțel ca macu' ... Hm... Așa, mă!...

RĂFUIALA

1

Primerit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru ședea mototol pe laviță, cu coatele răzimate de marginea mesei, cu obraji scufundați în găvanele palmelor, privind țintă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvisse sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate, ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie, proptit, și-n dreapta și-n stânga, pe două matahale șterse și prelinse. Și jur împrejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite, subțiri, dintre care se desprind și se împletesc, în rotogoale răzlețe, cununi de gheață argintie... Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cârligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră...

Toma clipi vajnic de două ori, dezvălind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimașă, care însă se înecă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O oboeală i se strecură prin mădulare. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeslușit încă, asemuitor și cu durerea, și cu mânia.

Și-n răstimpuri își cântărea nevasta prin păienjenişul pleoapelor întredeschise. O vedea așa, ca prin ceață, sprijinindu-se cu o mână de colțul mesei, îmbrăcată în haine frumoase, sărbătorești, și i se năzărea că vede o păpușă de marmură în fereastră, floriceică ajunsă de rouă...

Îi era tare dragă Rafila, mai dragă ca ochii din cap. A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o, și-ar fi făcut seama. N-a văzut el atunci nimic și n-a vrut să audă nimic. Îi era dragă Rafila și nu-i păsa de nimic.

Rafila a lăcrimat mult, foarte mult, când au făcut tocmeala. Era fată orfană, crescută și îmbrăcată din mila oamenilor, obișnuită de mică cu plânsul. Plânsul îi fusese în viață toată mângâierea, și în bine, ca și în rău. A mai slujit pe unde a apucat, și așa, încetul cu încetul, s-a pomenit fată mare, frumușică și sprintenă. Flăcăii toți o iubeau, și ea era blândă și bună cu toți, dar tot satul știa că numai cu Tănase Ursu se înțelege ea și se potrivește, cum se potrivesc două turturile.

A plâns mult Rafila când a făcut tocmeala cu Toma Lotru, și de la tocmeală până la cununie nici nu i s-au zvântat lacrimile. Măcar că Toma era flăcău voinic și bogat, iar Tănase, sărac ca degetul...

Toma a făcut, de dragul Rafilei, nuntă mare, cum rar se pomenește. Dar Rafila nu înceta deloc cu plânsul... Și când stătura înaintea altarului, când îi puse popa să zică sfântul jurământ, cu trei degete pe sfânta cruce, Rafila a început să se bocească, de-i tremura și cununia de flori din coșite. Și toate femeile au plâns de mila ei, încât s-a cutremurat biserica de jale... Mai mult a semănat cununia aceea a prohod decât a nuntă... Și toată lumea se mira și se minuna, numai Toma nu se sinchisea de nimic, căci lui îi era tare dragă Rafila...

Și a trecut de-atunci un an de zile... O seamă de oameni spun că trăiesc bine, ca o pereche de porumbei, iar alții zvoneau că nu se prea învoiesc la toate, cum ar fi să se învoiască un bărbat tânăr cu o femeie tânără.

Rafila se topea pe zi ce mergea, cum se topește omul de omăt în bătaia razelor de soare. Îi pieriseră bujorii din obraji, era albă ca

peretele. Totuși, acum, de când s-a măritat, n-a mai văzut-o suflet de om plângând. Numai Toma o vedea adesea cu ochii înroșiți. Însă, când da el s-o întrebe, ea începea a zâmbi, și astfel Toma nu mai îndrăzne s-o necăjească. Cu toate că și lui i se părea că zâmbetul acela prea seamănă a plâns...

Îi era tare dragă Rafila, și, în sfârșit, a băgat de seamă și el că se veștejește și se ofilește ca o floare gingașă copleșită de buruieni. Și, de la o vreme, a început să se gândească și să se neliniștească din pricina aceasta.

Apoi, într-o clipă nenorocită, i-a venit în minte un nume, un nume ca oricare altul, dar ale cărui slove îi înțepară auzul ca niște ace aprinse: „Tănase Ursu!“

Și, deodată, parcă i s-ar fi făcut lumină în creieri. Părea că începe să înțeleagă multe lucruri pe care nu le înțelesese până acum.

În clipa aceea, însă, a simțit în inimă zvâcniri viforoase, a simțit că toată mintea i se tulbură ca o baltă în care se scurge un pâraiaș nămolos.

Îi veni să se izbească cu capul de pereți când își aduse aminte de bocetele celea nesfârșite, când își aduse aminte cum n-a pus el seamă atunci pe bocetele acelea. Pentru ce nu și-a cătat el de cap dacă a știut ce știa toată lumea?... Bag seamă, i-a luat Dumnezeu mințile.

Dar îi era dragă Rafila și-acum, poate mai dragă de cum i-a fost, și simțea că mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea.

Umbla ca un smintit și nu îndrăzne să se apuce de nimic. Era voinic ca un brad și se temea de toate umbrele, și totuși alerga nebun după umbre.

Se scula în miez de noapte și pleca. Spunea că se duce departe... Și-n capul satului se întorcea peste câmp, sărea garduri, trecea prin grădini ca un hoț, până ce ajungea iar în ograda lui. Ș-aici se dosea să nu-l vadă nimeni, ca un copil care a făcut ceva rău, și sta tupilat toată ziua și pândeau, așteptând să vadă ceva, să vie cineva. Îl apuca seara nemâncat și nebăut, dar el nu se clintea din loc... Târziu, după ce se încredința că n-a văzut nimic bănuitor, se strecura iar pe unde a venit,

cu același gol în suflet, cu aceeași dorință să afle ceva. Îi părea bine că n-a găsit nimic, dar îi părea și rău. Ar fi vrut parcă să dea peste ceva, să pună mâna pe ceva, ca să știe lămurit...

Și așa, hoinărea neîntrerupt, când pe urmele lui, când pe urmele ei, totdeauna degeaba. Din toate alergăturile acestea n-a putut scoate nimic... Se chinuia și se frământa, nemaștiind de ce să se apuce, simțind numai curat că o mână vrăjmașă îl împinge tot înaintea și că îmboldirea aceasta nu-i lasă odihnă.

Din om vesel, ce fusese până atunci, se făcu închis ca vremea de ploaie. Nu se mai arăta printre oameni, iar dacă-l cerceta cineva, nu mai știa ce să spună, căci îi era frică să nu se dea de gol. I se părea că toate cuvintele îi sfășie inima; din toate vorbele înțelegea viclesuguri care se potriveau de minune cu starea lui, care poate erau rostite anume ca să-l batjocorească pe el. De multe ori îi trecea prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc, să nu i-o poftască nimeni, să nu i-o pângărească niciun gând străin...

Ș-acum, iată, totuși, vrea să meargă cu Rafila la o nuntă. Acuma vrea să-i dea drumul, să i-o vadă toată lumea. O duce el singur să se întâlnească cu Tănase.

„Da, își zicea el, căci Tănase are să fie și el la nunta aceea, mai ales dacă știe că și Rafila va fi acolo... Că Tănase-i holtei, el se duce la toate nunțile...”

Nici nu-și mai putea da seama cum s-a putut întâmpla una ca asta, măcar că numai ieri s-a petrecut... Își aducea aminte că au venit doi călăreți, au venit și l-au poftit la nuntă. El s-a codit cât s-a codit, dar călăreții nu i-au dat răgaz, și-n sfârșit a trebuit să le făgăduiască c-or merge negreșit, și el, și Rafila.

– Așa da, firește c-așa! i-a zis atunci unul. Așa se și cade, că, vezi, mirele nostru ți-a fost cel mai bun prieten în holteșie!

– Și mi se pare că sunteți și ceva neamuri... așa, mai de departe, a adăugat celălalt.

– Apoi să veniți nesmintit, să nu cumva să faceți să nu veniți, că s-ar supăra tare rău mirele...

Toma s-a uitat atunci cu coada ochiului la Rafila și a văzut că ea zâmbește. Îi era pe limbă să întrebe de Tănase. Dar totuși n-a îndrăznit, i-a fost rușine, și a zis cu glas domol:

– Ne-om duce, de bună seamă, puteți fi hodiniți!

I-a părut rău, atunci îndată, că a făgăduit și, după ce au ieșit călăreții din casă, sta gata să fugă după ei și să le spună că nu s-or duce, mai bine orice...

Toată noaptea s-a zvârcolit în pat, parc-ar fi fost culcat pe jăratec. Toate bătăile de cap, toate chinurile ce le îndura de o vreme încoace l-au năpădit deodată și l-au gătuțit, de parcă să-i scoată sufletul. În urmă, sleit de oboseală, a adormit hotărât să nu se ducă la nicio nuntă...

Dar a doua zi, când era de mers, și-a schimbat gândul.

– Să ne gătim, Rafilo, zise alene către nevastă-sa, că-i vremea să plecăm!

Rafila parcă știa ce gânduri îl toropesc și se uită la el plină de mirare:

– Ne ducem?

– Vezi bine c-om merge, dacă le-am făgăduit! răspunse Toma buimăcit, întorcându-se în altă parte.

– Fie cum vrei tu, Tomo! bâlbâi Rafila.

În sufletul lui Toma se aprinse o poftă nebună să dea față cu dușmanul, să se învrăjbească cu toată lumea...

Și s-a îmbrăcat în hainele cele frumoase, în haine noi, cusute toate de mâna Rafilei. Și-n vremea aceasta nu și-a luat deloc ochii de la nevastă-sa. O pironea cu privirea, parc-ar fi vrut să-i citească gândurile cele mai ascunse. Dar Rafila se îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare...

Ș-acum, de când tot stau așa, gata de ducă? Toma parcă aștepta să zică ea ceva, să-l roage, poate, iar ea tăcea și aștepta smerită și liniștită, ca un boboc de vâzdoagă în oala de lut, și-n loc de bucurie, parcă o umbră de plâns îi îmbrobodea obrazii de zăpadă.

În sfârșit, Toma totuși gemu:

– Mergem, Rafilo?

– Cum crezi tu că-i mai bine, răspunse nevasta cu glas stins.

– Dar dacă ești îmbrăcată?

– Iar mă pot dezbrăca...

El o privi-n ochi și băgă de seamă că buzele ei, subțiri și umede ca două vrăstuțe de sânge, tremurau.

S-a sculat ca trăsnetul, și-a încheiat sumanul la gât și a pornit îndată:

– Haidem!

În mijlocul uliței însă își aduse aminte că și-a uitat acasă ciomagul. Se întoarse fuga, bodogănind printre dinți:

– Semn rău!

Rafila îl aștepta în uliță... O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învăltoită când și când de suflări tăioase de vânt. Firimituri de zăpadă, mărunte și înghețate, o izbeau în obraji și-i alunecau în jos pe piept. Își duse mâna la ochi, ștergând câțiva picuri ce i se încurcau printre gene... Un fior rece o cutremură... Se simțea atât de stingheră în lume lângă acest bărbat, de la care nu și-a auzit niciun cuvânt dulce, a cărui dragoste și dezmierdări o înfricoșau. Și, aducându-și aminte în treacăt de celălalt, de mângâierile lui, de bucuriile și de fericirea lor de odinioară, viața ce trebuia s-o ducă acum îi părea mai neagră ca moartea.

Toma veni găfâind din casă, în mână cu un băț de cireș, încrestat cu flori. Văzându-l, Rafila simți că i se sfredelește un fior de groază în inimă...

2

În toiul veseliei, toată casa clocotea ca un coș de albine când se apropie vijelia.

O ploscă înflorită trecea repede din mână în mână, când stoarsă, când iar plină. Nuntașii, cu fețele învăpăiate, cu glasurile răgușite și aspre, horeau un cântec, înăbușind aproape de tot îngânatul viorilor celor patru lăutari cocoțați pe vârful unui lădoi, după ușă. Băcătăreasa, suflecată până în genunchi, cu obraji roșii și arși ca pojarul, c-o lingură uriașă de lemn în mână, se învârtea

în răstimpuri pe lângă mesele încărcate de mâncări și băuturi alese, chiuind și tropăind în hohotul oaspeților. La vatră, o țigăncușă toropită și uscată bătea și ea când și când din picioare, scotocind prin oalele înșirate pe muchea cuptorului.

Acum se ridică Toma din capul mesei și, întorcându-se către nașul cel mare, închină cu glas potolit:

– Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață, să mai poți sărbători multe zile de praznic! Și să ție Dumnezeu pe finii dumitale, să trăiască și să-mbătrânească și să se aibă dragi... mai dragi de cum se au alții!

– Mulțumim, Tomo! Să trăiești și tu și să-ți trăiască și nevasta! Să vă dea Dumnezeu noroc și bucurie! răspunse nașul cu glas înălțat, apoi, după o scurtă tăcere, adăugă mai domol: Ți-a dat Dumnezeu o femeie ca un înger, numai să fiți sănătoși...

Toma îi aruncă o privire nedumerită, parcă i-ar fi fost teamă că-l ia peste picior.

– Numai să vă ție Cel-de-Sus pacea și liniștea casei! urmă nașul tot mai încet, și vorbele lui erau călduroase și blânde ca un vânt moale de primăvară.

– Așa, așa, făcu Toma aducând repede gârliciuul ploștii la gură și trăgând o dușcă zdravănă. Așa!... Femeia-i bună, numai dracu-i rău!

Și începu a râde gros, ștergându-și buzele și mustățile cu mâneca cămășii.

Se arăta voios, ca un copil neostoit, dar de câte ori se deschi-dea ușa, se cutremura și se înfiora, parcă l-ar fi mușcat un șarpe. Simțea și știa hotărât că trebuie să mai vină cineva...

Cât fusese drumul de lung, din Măgură și până aici, s-a tot frământat. Îl vedea parcă pe Tănase venind într-un ropot pe urma lor și se uita deseori îndărăt, dacă nu-i ajunge din urmă. Nevăzând nimic, se mângâia, zicându-și că Tănase o fi luat-o înainte...

În creierii lui se plămădeau fel de fel de gânduri, se învălmășeau fel de fel de planuri. Un glas îi șoptea parcă neîncetat cuvinte urâte, îl întărâta, făcându-l să-și grăbească pașii...

Când au ajuns la casa cu cinstea, s-a mirat grozav, căci Tănase nu era acolo. S-a uitat cu de-amănuntul împrejur, dar nu